Jaroslav Šedivý

Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu

TAJEMSTVÍ A HŘÍCHY RYTÍŘŮ TEMPLÁŘSKÉHO ŘÁDU

V KŘÍŽOVÝCH VÁLKÁCH ZRODILI SE TEMPLÁŘI

Jaroslav Šedivý

Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu

V křížových válkách zrodili se templáři

volvox globator

Jaroslav Šedivý

Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu

© Jaroslav Šedivý, 1995, 2022
© VOLVOX GLOBATOR, 1999

ISBN 978-80-7511-682-6
ISBN 978-80-7511-683-3 (epub)
ISBN 978-80-7511-684-0 (pdf)

I.

SLOVO ÚVODEM

Vojsko rytířů řádu templářského neboli Chudých rytířů Kristových a Šalamounova chrámu bylo ve své době výborně organizovaným, bohatým mezinárodním ozbrojeným expedičním sborem, spojeným řeholí a řádovými statuty. Byli to mniši a zároveň vojáci, ideální to spojení osobní podřízenosti a poslušnosti církvi s vojenskou disciplínou a válečnickým uměním, jakým se ve středověku mohl chlubit málokdo. Během dvou století svého vzestupu, slávy a pádu, to jest během 12. a 13. století, dosáhli na svou dobu záviděníhodného bohatství a nevídané vojenské moci. Na vrcholu své slávy mohli postavit až třísettisícové vojsko, sice roztroušené v několika evropských zemích a hlavně na Středním východě, ale existující. Jejich velice moderní bankovní činnost jim přinesla obrovské finanční zisky, jejich hrady a statky patřily k nejlépe vedeným a spravovaným.

Templáři se zrodili z křížových válek křesťanské Evropy proti muslimskému světu v Malé Asii. Stali se tam nejprve milicí, pak pravidelným vojskem křesťanských států, vzniklých z křížových tažení při východním pobřeží Středozemního moře. Cílem křížových válek bylo osvobození svatého hrobu v Jeruzalémě z rukou „nevěřících“ a posláním templářů bylo ochraňovat tato svatá místa a bránit poutníky, putující ke svatému hrobu. Byla to ale také první koloniální tažení středověku a templáři sloužili

k ochraně koloniálního panství Evropanů na dobytých územích. Když po porážce v bitvě u Akkonu v roce 1291 byli křesťanští kolonisté vytlačeni zpět do Evropy a křesťanské státy v Malé Asii přestaly existovat, přenesli i templáři své sídlo do Paříže. Stala se z nich velice silná evropská mezinárodní a nadnárodní organizace. Nepodléhali panovníkům, nýbrž formálně jenom papeži.

Dodnes není jasné, zda měli v posledních desetiletích své existence nějaký jiný cíl než obranu, respektive znovudobytí svatých míst v Jeruzalémě. Těžko se lze smířit s myšlenkou, že tato obrovská síla, tato důmyslně koncipovaná organizace existovala jen vlastní setrvačností, a to tím spíše, přijmeme-li hypotézu o tom, že vedle řádové hierarchie tu byla ještě paralelní hierarchie, pocházející z členů vysoké šlechty v různých evropských zemích, kteří byli jakousi civilní zálohou vojenského řádu rytířů Templu. Ale to už se dostáváme na půdu dohadů a mysterií, jimiž je historie templářského řádu obestřena bohatě.

Pád a rozdrcení řádu templářů, které se svými rádci a právníky připravil francouzský král Filip IV. Sličný, zaznělo ve středověké společnosti jako úder hromu. Spor o templáře mezi francouzským králem a církví katolickou byl už mnohými současníky správně pochopen jako měření sil, zkouška síly dvou feudálních mocností, ale v očích veřejnosti to byla na dlouhá léta senzace číslo jedna. Několikaletý proces s templáři se stal nedílnou součástí budování centralizovaného feudálního státu ve Francii. Měl ovšem nádech senzačnosti a už tenkrát i tajemnosti. Byl se strany francouzského krále a jeho lidí koncipován jako proces s kacíři, na což posléze musel přistoupit, ač nerad, i papež.

Soud s templáři byl bezesporu nejrozsáhlejším soudním procesem ve středověku. Nedochovalo se příliš dokumentů. Ale máme naštěstí k dispozici alespoň některé, abychom mohli posoudit rozsah obvinění rytířů Templu i způsob jejich obrany, a zejména povahu jejich přiznání. Jsou to především výslechové protokoly papežské výslechové komise z let 1309 a 1310, které byly a jsou uloženy ve vatikánském archivu, odkud je dal v roce 1808 převézt do Francie Napoleon. Když pak byly v roce 1814 po pařížském míru vráceny do Říma, měli již Francouzové pořízeny jejich opisy. Ve 40. létech minulého století je ve dvou svazcích a v originální středověké latině vydal

francouzský historik Michelet. Jsou k dispozici i v pražské Národní knihovně v Klementinu, kde jsem je mohl studovat.

Na hluboký Napoleonův zájem o templáře jsem narazil při psaní své knížky „Metternich kontra Napoleon". Zajímalo mě, proč vůbec Napoleon poručil svému generálu při obsazení Říma v roce 1808 vyzvednout z Vatikánu pouze dokumenty o templářích.

Napoleon se obíral myšlenkou vytvoření federace evropských států, až si jednou Evropu podrobí. Pochopil, že měla-li by taková federace být řízena z Paříže, to znamená jím, potřeboval by k tomu nějakou internacionální organizaci, působící ve všech těch státech evropské federace, ale mající jasnou hierarchickou strukturu. Byl voják, a proto ho nejdříve napadlo použít k realizaci své myšlenky armádu. Když mu kdosi pověděl o templářích, nadchnul se představou vystavět podle modelu templářského řádu mezinárodní nadstátní organizaci, vytvořit internacionální sílu, organizovanou na vojenském základě, ale prodchnutou zároveň jednou ideou, to jest ideou Napolenova snu o federální Evropě.

Ač nejsem odborník na středověké dějiny, začal jsem blíže studovat, na základě publikovaných pramenů a literatury, kauzu templářů, a protože jsem sám udělal zkušenost politického vězně, snad lépe jsem porozuměl rozpoložení ducha i mysli těchto vězněných rytířů. Napsal jsem pak tuto knížku, v níž provázím čtenáře těmi úseky dějin tohoto řádu, které se mi zdály pro pochopení jeho vzniku, vzestupu i pádu důležité. Patrně bude snadné vytknout mi, že jsem něco vynechal, epizodu povýšil na významný fakt nebo například bankovní činnosti templářů věnoval neúměrný prostor, ale nepsal jsem ucelené vědecké dílo, spíše předkládám svůj subjektivní pohled na tento dramatický výsek středověkých dějin. Možná, že moje vyprávění někdo nazve toulkami napříč dvou století a dvou kontinentů, ale proč ne? Cílem je jenom říci čtenáři, kdo byli a jak skončili templáři.

Autor

Templářská pečeť s typickým motivem dvou jezdců na jednom koni

II.

VE ZNAMENÍ KŘÍŽE A MEČE ZRODILI SE TEMPLÁŘI

Templáři byli produktem křížových výprav a křížové výpravy vtiskly svou pečeť dvěma staletím, jež následovala od konce 11. století. Byla to doba ryzího středověku, který je nám po všech stránkách vzdálený. Moderní člověk spíše chápe antiku, je mu bližší duch starých Řeků a Římanů, anebo opět lépe porozumí 19. století, ale středověk? Co vše, chceme-li vniknout do ducha i reálií středověké společnosti, musíme zapomenout. Jsme ještě před prahem výsledků vědeckého myšlení a zkoumání vesmíru. Materialistická filosofie starých Řeků je přikryta církevními dogmaty, lidé věří v boha i ďábla. Hřích a odpuštění jsou vedle boje za prostou obživu nejčastější náplní lidských myšlenek, země není kulatá a hvězdy jsou jen svítidla, zavěšená na nebeské báni. Panuje mínění o božském původu rozdělení světa na bohaté a chudé, jak to vyjadřuje citát, připisovaný sv. Augustinovi: „Bohatý a chudák jsou dva protiklady, ale oba jsou nutní. Bohatý je stvořen pro chudého a chudý pro bohatého“. Vědou je znalost bible a výklad církevních dogmat a obrovským pokrokem už je učení svatého Tomáše Akvinského (13. století), požadujícího podřízení rozumu víře. Lyrickým ztvárněním víry v peklo a očistec je Dantova (1265–1329) „Božská komedie“. Základní ideologií středověké společnosti bylo náboženství a veškeré středověké učení

propagovalo a potvrzovalo rozdělení společnosti na „trojí lid“, přesně podle okřídleného tehdy rčení a pravidla „tu ora, tu protege, tuque labora“ (ty se modli, ty ochraňuj a ty pracuj). Je celkem jedno, jestli toto rozdělení vyvozovalo oficiální učení z božího předurčení či ustoupilo tvrzení, že lidé si byli původně rovni a jenom špatnost lidská vyvolala potřebu ustanovení pánů. Tak či onak náboženství utvrzovalo hierarchičnost lidské společnosti, podílelo se na ní a bylo jejím hlavním strážcem.

Je těžké krátce vylíčit obraz té doby, ale musíme se o to pokusit, máme-li pochopit, z čeho vzešla myšlenka křížových výprav a vzniklo podloží pro ustavení rytířů templářského řádu. Nevýhodou našich současníků bývá, že v době tak vzdálené mají tendenci posuzovat staletí jako dnes desetiletí, i když zase popravdě řečeno události se tehdy pohybovaly mnohem pomaleji než dnes a vývoj ducha i práce odpovídal tomu, že knihy se ještě opisovaly a rychlost spojení se měřila rychlostí koně násobenou vzdáleností.

V 11. století se již pevně usazovala v Evropě lenní (feudální) soustava, systém lén a ochrany, vyžadovaný zdola nahoru, ale i vnucovaný shora dolů. Přetrvávaly však stále „soukromé války“ mezi feudály, feudálů s královskou mocí, se sílícími městy, ale i církve se světskou mocí a naopak. Evropa se konsolidovala do určité míry i národnostně a během dvou století existence templářů dospěla až ke vzniku prvních centralizovaných států. Během té doby museli panovníci svádět tvrdé boje s vlastní šlechtou, aby ji podřídili centrální moci, ale i s církví. Církev římskokatolická, která rozšířila svou církevní správu na západní a střední Evropu, si přisvojovala nejvyšší rozhodování o všem, především však o jmenování králů a císařů, jakož i nejvyšších hodnostářů církevních v jednotlivých zemích.

Boj o investituru, tj. o to, kdo bude jmenovat biskupy, arcibiskupy a opaty, se táhl s různými peripetiemi po celá ta dvě století, která nás tu zajímají. Zdánlivě to byl boj nerovný, vždyť králové měli moc výkonnou, měli své vojáky, zatímco papež bojoval jen slovem, výnosem, tzv. bullou, intrikou či diplomacií. Ale papež bojoval především tou nejmodernější zbraní, jakou v době nevědomosti lidu měl v ruce – klatbou. Neboť uvalil-li klatbu na panovníka a jeho zemi, přestali tam kněží sloužit mše, pochovávat i podávat svátost oltářní, odpouštět hříchy a modlit se za spasení duše. Neklid a vření mezi lidem, ba otevřený odpor vůči panovníkovi, který tuto klatbu

zavinil, žádný z králů a šlechticů nebral na lehkou váhu. Člověk věřil v ďábla stejně jako v boha a většinou neměl pochyb o tom, že jenom církvi je dána ona zvláštní moc, která hříchy života světského smyje, vymůže odpuštění a zajistí blažený život posmrtný. Neučiní-li tak, člověka čeká strastiplná kalvárie plná muk...

Bylo by jistě zajímavé probírat se podivnou a barvitou historií papežství, které se právě v době rozkolu s východní církví v polovině 11. století začalo zvedat z marasmu a úpadku předcházejících dvou století. Najdeme na papežském stolci muže, či spíše starce rozvážné, kteří vládli diplomatickým uměním, ale většinou tam byly v těch dobách figury, dosazené mocnými italskými rodinami, které tak mnohokrát v dějinách zasáhly do církevní politiky. Lateránský palác v Římě, kde až do roku 1309 bylo sídlo papežů, byl nejen místem církevních sněmů a teologických rozprav, ale i vražd a intrik. Teprve mnich z kláštera v Cluny ve francouzském Burgundsku Hildebrand, známý později jako papež Řehoř VII. (1073–1085), dosáhl toho, že obsazování papežského stolce dostalo určitá pravidla. Papeže napříště volili kardinálové, z voleb byli vyloučeni světští panovníci a feudálové (i když si, samozřejmě, svůj vliv udrželi), kardinály jmenuje papež a církev zamítla právo světských panovníků investitur, tj. jmenovat biskupy a opaty do funkcí. A aby se církevní majetek nedrobil dědickým právem, církev potvrdila zákaz sňatků duchovenstva, známý celibát.

Ve druhé polovině 11. století byly poměry v Evropě rozhárané bez jakéhokoliv náznaku budoucí stability, dá-li se vůbec v politických dějinách mluvit o stabilitě. Sporů a soukromých válek bylo víc než dnů klidu, násilí se oplácelo násilím a zbědovaný lid byl vtahován do poddanství nejen mečem a knutou, ale i příslibem posmrtného blaha, slovem božím, kterým se hlásala poslušnost vrchnosti světské i církevní. Je zajímavé, jak dogmatická ideologie, jakou náboženství bezesporu bylo, dovedla vládnout slibem odpuštění i hrozbou trestu. Čím nevědomější lid, tím snáze tomu podléhal.

Když se objevila myšlenka křížových výprav, dostala církev křesťanská do ruky nástroj, jak dočasně odstranit malé války a velké spory mezi světskými knížaty, jak pozvednout náboženské nadšení davu a jak, když už neuměla dát lidem cíl konstruktivní, sjednotila je na čas při úkolu destruktivním. Boj proti nevěřícím, kteří znesvěcují svatý hrob v Palestině, byl

vyhlášen za svatou válku. Bylo to v době, kdy seldžučtí Turci, obrácení na islám, se zbraní v ruce zaplavili celý Blízký a Střední východ.

Turci, sídlící původně ve středoasijských stepích a na severovýchod od říše bagdadského chalífa, byli obráceni na islám, ale jako většina konvertitů propadli nové víře daleko fanatičtěji než vzdělaný svět Arabů a Peršanů jižně od jejich sídel, a jako většina fanatiků si svou víru zjednodušili na prosté zákazy a příkazy bez zbytečných otázek, pochyb a filosofování. Nejfanatičtější mezi těmito kmeny byli seldžučtí Turci a tito Seldžukové, když si mezi léty 1040–1055 podrobili Írán, vtrhli poté do Sýrie (Mezopotámie), ovládli říši chalifátu Fátimovců, a i když uznali chalífa za svého panovníka, učinili z něho svou loutku. Byli bojovní, byli fanatičtí a spojení obou těchto vlastností nepřináší dobré výsledky. Při svém tažení dobyli zakavkazské země. Podrobili si nejprve Arménii, vzdělanou a prosperující Arménii, která již od 4. století n.l. měla svůj spisovný jazyk, své písmo, jímž si arménští vzdělanci pořizovali překlady nejen řeckých filosofů, Aristotela, ale v 6. století již znali i Euklidovu geometrii, a pak obrátili svou bojovnost proti zbytkům byzantské moci v Malé Asii. Roku 1071 porazili byzantské vojsko ve strašlivé bitvě u Mantzikertu, smetli byzantské panství téměř v celé Malé Asii a brzy stanuli po dobytí nikájské pevnosti (Nikája) naproti Cařihradu. Přitom Byzanc již vedla těžké boje s divokými Pečeněhy a s hordami odvážných Normanů ze Sicílie, mezi nimiž vynikal jeden z jejich vůdců – Bohemund z Tarenta.

Neuplynulo ještě ani čtvrtstoletí od velkého rozkolu křesťanské církve na řeckokatolickou a římskokatolickou, latinskou, od doby velkých teologických sporů, jež ve zprofanované formě rozjitřovaly mysl i méně vzdělaných či nevzdělaných věřících. A tu v té beznadějné chvíli, tváří v tvář tureckému nebezpečí (stojí za to připomenout, že tito Turci vedli téměř vyhlazovací války), byzantský císař Michael VII. a po něm jeho nástupce Alexius Komnenus, se obrátili několikrát s prosbou o pomoc – k římskému papeži. Nikoli ke světským panovníkům, nýbrž k hlavnímu ideovému protivníku. Bylo to ještě za života papeže Řehoře VII. a po něm za Urbana II. Pro západní svět to ovšem znamenalo pomoc nejen Cařihradu, ale v podstatě boj proti říši Seldžuků, kteří v sedmdesátých letech 11. století dokončili obsazení celé Sýrie, Libanonu a Palestiny. Údajný hrob Ježíše Krista v Jeruzalémě byl

v rukách nevěřících, respektive konkurenčního islámu, ať to byli Seldžukové nebo potom v devadesátých letech 11. století opět Egypt, dynastie Fátimovců, který na Seldžucích dobyl zpět pobřežní pás Sýrie a Jeruzalém. Mimochodem, tyhle války v islámském světě oslabovaly soupeřící strany a zpočátku usnadnily křižákům jejich roli.

Papež Řehoř VII. byl jedním z těch papežů, kteří dovedli rozhodně jednat ve prospěch církve. Když dostal první poselství od byzantského císaře s žádostí o pomoc, okamžitě viděl možnosti, jaké by takový zásah pro latinskou církev přinesl, jenže byl příliš vyčerpán zápasem o investituru s německým císařem Jindřichem IV. Měl však neméně schopného nástupce v Urbanu II. (1085–1099). Když přišla další žádost o pomoc od Alexia Komnena z Cařihradu, tento papež pojal celou věc zcela politicky.

Z hlediska církevních záležitostí se tu naskýtala příležitost získat svrchovanou moc nad řeckokatolickou odnoží křesťanství, neboť v Lateránském paláci v Římě nepřestali hledět na státní náboženství v Byzanci jako na řecké rozkolníky.

Z hlediska záležitostí světských znamenal společný boj proti nevěřícím a za osvobození božího hrobu signál k přerušení té nekonečné řady malých soukromých válek, které neustále destabilizovaly poměry v Evropě, a k sjednocení úsilí pod vedením církve a za cíle papežské politiky. Papež mimo jiné zahlédl i možnost, jak usměrnit tu obrovskou bojovnost pokřesťanštělých severních národů germánských a normanských.

Z hlediska vlastní politiky v tom viděl příležitost, jak posílit opět vliv a důstojnost papežského stolce, otřesenou zkušeností minulých desetiletí, a jak dát nižšímu duchovenstvu jakýsi akční program, podložený morální ideou.

A protože byl mužem činu, neváhal. Svolal narychlo do Piacenzy v Itálii církevní sněm (v březnu 1095), kde byzantští vyslanci vyložili situaci a odpověděli na dotazy, v listopadu téhož roku nový velký sněm do Clermontu ve Francii, a tam bylo rozhodnuto. Veškerý církevní aparát byl zapojen do přípravy velkého tažení proti islámu, proti muslimům, proti říši seldžucké. Všechny spory, všechny války mezi křesťany nechť přestanou, dokud nebude svatý hrob osvobozen, křesťanstvo nechť se spojí a přichystá velké tažení pod znamením kříže, křížovou výpravu na obranu svaté země – v tomto

smyslu se rozjela církevní propaganda na plné obrátky. Cíl byl dán mnohem širší než jenom pomoc ohroženému Cařihradu.

Ať už byly politické a mocenské úvahy papeže Urbana II. jakékoliv, dokázal tím, že zahájil tak rozsáhlou akci, veškerou církevní organizaci aktivizovat takovým způsobem, že najednou po staletích zmatků, sporů, rozdrobenosti národnostní, zájmové, přesunu celých národů a zároveň dodržování základních rysů lénní soustavy, feudalismu, stojí tu centrální a centralizovaná organizace církevní, schopná rozsáhlé akce. Na prvních křížových výpravách si církev ověřovala schopnost spojit chudáka i pána v jednom masovém hnutí, to jest obelstít chudáka ve prospěch pána, a skutečně se jí to dařilo. Překvapující bylo, ovšem jen na první pohled, že nadšení, ale i chtivost táhnout na Střední východ, zachvátila doslova lid obecný. Víra náboženská prožívala své červánky, byla ještě hluboká a naivní, i strašná a krutá v přímočarosti odsouzení těch z mála, kteří se jí vymykali. Bylo to 11. století náboženského nadšení, tak jiné ve srovnání s 13. stoletím

Papež Urban II. na koncilu ve francouzském Clermont, kde vyzval křesťany ke křížovému tažení.

náboženské skepse, vystřízlivění a pronásledování kacířů. Církev měla své organizátory i táborové řečníky. Desítky a stovky kněží byli zachváceni pravým zanícením pro novou svatou válku, tu byla činnost jiná, než každodenní fádní mše. Vynikl a do historie se zapsal jeden z nich, chudý poustevník, který sedl na osla a projížděl Evropou, všude hlásaje „kříž", vyprávěje příběhy (patrně vymyšlené) o své pouti do Jeruzaléma, o krutostech Seldžuků na křesťanech, o zničení svatého hrobu. Ten mnich se zval Petr Amienský nebo také Poustevník, chodil bos, roztrhán po Francii a Německu a všude se nechával strhnout vlastní výmluvností. Kolik zla už v dějinách natropili tihle orátoři, ale co je to za fenomén, že se jim dařilo uhranout dav, od starověku až po dobu nejnovější?

Papež Urban II. udělal pro svou politiku výhodný krok výhodným směrem. Řekli jsme, že souhrn událostí k tomu vybízel. I podmínky byly příznivé. V tehdejší fázi vývoje středověké společnosti byla v různých jejích vrstvách skryta touha překročit rámec daných podmínek, jako by tu dozrávala skrytá vášeň dobrodruha, zlatokopa, jít zase někam jinam a zkusit, zda tam štěstí nepokvete. V 11. století je v Evropě, tedy v její západní části, půda v podstatě již rozdělena mezi světskou a církevní vrchnost. Ale tak jako církev zavádí celibát kněží, aby neohrozila svůj majetek dědickým právem, tak i přeměna doživotního beneficia z půdy, z majetku, v dědičné léno přivedla světská knížata a panovníky k tomu, že zavedli pevný řád v otázkách dědictví. Vzniklo právo prvorozeného syna (právo staršího – majorát), který dědí majetek celý, zatímco jeho bratři doslova ztrácejí půdu pod nohama. Najednou tu vzniká početná skupina rytířů bez půdy, bez léna, kteří jsou nabiti touhou někde něco dobýt, urvat, či alespoň ukrást. A tu se před nimi otevírá báječný svět, neboť tento arabský Střední východ byl skutečně světem bohatším kulturně i statky vezdejšími.

Ale ani prostí lidé nebyli zcela bez zájmu o toto velké dobrodružství. Chudák vždycky uvěří, že někde na něho čeká ráj, a pokud ho nehnalo vědomí křesťanské povinnosti, vidina dalekého bohatství, ze kterého si možná urve kus i pro sebe, ho přesvědčila. Vždyť mnozí poutníci, kteří se vrátili zdrávi z putování k božímu hrobu do Jeruzaléma, či kupci, kteří obchodovali se zeměmi přední Asie, vypravovali tak přesvědčivě o nádheře byzantských chrámů, o nádheře paláců palestinských boháčů...

Konečně i velká obchodní střediska té doby, jako byla italská přístavní města Janov a Benátky, měla zájem a podporovala křižácká tažení, neboť ta mohla zlikvidovat jejich byzantské a arabské obchodní konkurenty a otevřít opět obchod přes Egypt, kde jim v tom nerozumní Fátimovci bránili. Janovští a benátští kupci by tak ovládli obchod s arabským světem, který ostatně neustával, jakkoli se střídali vládci a dobyvatelé. Sýrie a Palestina zaznamenaly v 10. a 11. století prudký hospodářský vzestup a věru bylo co odtud do Evropy dovážet. Pšenice, bavlna, vinná réva, olivy, fíky, jabloně, datle, bobové rostliny, zelenina, tomu všemu se pod tamním sluncem dařilo. I citróny, banány, cukrová třtina a indigo byly v Evropě žádány. Dovážel se odtamtud olivový olej, hedvábí, řemeslnické výrobky. Z Damašku, jenž ležel v úrodném Ghútském údolí, zvaném arabskými zeměpisci jedním z divů světa, se vyvážel olivový olej, hedvábí a bavlněné látky, brokát, měděné nádobí i papír, z Halebu ještě potaš a okr. Z Jeruzaléma, tehdy téměř čtyřicetitisícového města, sýr, bavlna, rozinky, zrcadla, lampy, jehly. Co jméno města, to pojem, to v evropském člověku vyvolávalo představu, ostatně oprávněnou, bohatství.

Syrské přístavy Tripolis, Bejrút, Sido, Tyros, Akkon, Kaisareia, Askalon, Ghaza obchodovaly s Egyptem, s Byzancí, severní Afrikou, Sicilií, Itálií a odtud šlo jejich zboží třeba až do Čech. Barvily se tu látky, vyráběly výrobky ze skla, mýdlo. Byly tam rozsáhlé loděnice, ale kvetl tam tehdy ještě rozšířený obchod s otroky.

Není divu, že papežská politika získání, to jest dobytí tohoto světa pohádkového bohatství nadchla a zapálila davy. Když Urban II. vyhlásil na církevním koncilu v Clermontu v jižní Francii na podzim roku 1095, že byla zahájena křížová výprava do „svaté země“, promluvil i k roznícenému davu, který se shromáždil za městskými hradbami. Byla to velice demagogická řeč, ale lépe než papežovými slovy bychom nedokázali charakterizovat pravý smysl křížových výprav – odvrátit nespokojenost chudých a napřít jejich aktivitu jiným směrem, smířit všechny, neboť všichni jsou „bojovníci Kristovi“, dát nespokojencům nový cíl, nový smysl jejich konání. Řekl: „Půda, na které žijete, se stala pro vás všechny příliš těsnou. Neoplývá bohatstvím a sotva skýtá chléb těm, kdo ji obdělávají. Z toho pak vyplývá, že se navzájem koušete a jeden proti druhému bojujete... Nyní však

může skončit vaše nenávist, ustane nepřátelství a usnou rozbroje. Vydejte se na cestu k Svatému hrobu, vyprostěte onu zem z rukou bezbožného lidu a podrobte ji sobě… Kdo je zde nešťastný a chudý, ten se tam stane bohatým."

Už tehdy, tam za hradbami Clermontu, dav křičel „bůh tomu chce", začal se organizovat a na svůj šat našívali tito noví bojovníci červený kříž, podivný to znak křesťanské lásky, utrpení, a snad krve? Brzy se toto nově vznikající vojsko zvalo křižáky.

Církev oplývala sliby pro všechny, kdo se výpravy zúčastní: slibovala oddálení placení dluhů, ochranu rodin a majetku, odpuštění hříchů, ale také brala majetek do úschovy (kolik majetníků se z výpravy nevrátilo?) anebo si také majetek křižáka dala odkázat.

V Evropě se najednou zrodilo překvapující hnutí, neboť mnoho bylo těch, kdož se v prvních chvílích hlásili z upřímného přesvědčení. Překvapující proto, že se ještě nedávno rozdrobená a znesvářená Evropa dovedla nadchnout pro společnou myšlenku.

Nicméně právě to prvotní nejspontánnější hnutí lidu jít bojovat do svaté země bylo tím nejtragičtějším. Zprávy o velkém pochodu za svatým cílem se rychle šířily Evropou, různě zkomolené a překrucované. Kněží z kazatelen i lidé na tržištích debatovali o té velké povinnosti, kterou papež vyhlásil pro věřící. Celé kraje západní a střední Evropy byly zmučeny velkým morem z let 1094–1095, jenž tenkrát zpustošil i českou zemi a vyhnal tisíce lidí z domovů. Utíkali i lidé z feudálních panství, tam, kde vykořisťování bylo zvlášť kruté. Ti všichni najednou spatřovali cíl, jejich život mohl dostat nový směr. A tak náboženská víra, ale i strach z epidemií i touha uniknout hladu a vykořisťování sehnal chudinu do houfů, které se prohlásily křižáckým vojskem. Tyto davy lidí, hlavně ze střední a severní Francie a z Německa, se bez jakékoliv organizace, špatně vyzbrojeny, daly na jaře 1096 na pochod vzhůru podél Rýna a pak podél toku Dunaje do svaté země. Byli tu rolníci s povozy, kolikrát s celými rodinami, a mezi nimi spousta těch, kteří se vždycky přidávají, podvodníků, uprchlých zlodějů, příživníků a vizionářů. Jako posedlí zlatokopové se valili tam, kde čekali bohatá ložiska a ani nevěděli, kde vlastně jejich cíl leží. Před každým větším městem se ptali, není-li to Jeruzalém. Když první dva oddíly dorazily do Uher, byly již vyčerpány.

Odtud se tito ubozí lidé chtěli dát na jih směrem k Cařihradu, ale měli hlad, peníze nebyly, zásoby došly, a tak loupili, kradli, žebrali. Ale i zabíjeli, neboť setkání s místními lidmi, kteří mluvili jiným jazykem, je vedlo k přesvědčení, že už narazili na nevěřící. Maďaři tyto první bojovníky za svatou zem nemilosrdně zabíjeli. Další velký houf obecného lidu, který se shromáždil v Porýní, začal svou náboženskou pouť obrovským pogromem na Židy, ale sami pak byli opět v Uhrách pobiti. Jen unavený zástup pod vedením Petra Poustevníka, Němců a Franků, dorazil k obrovskému zděšení byzantského císaře Alexia Komnena k Cařihradu. První vstoupil do města Petr. Bylo 30. července 1096. Císař nařídil, aby jim byla dána potrava, ale oni ničili a zapalovali paláce v městě, strhávali olovo, z něhož byly udělány střechy kostelů a prodávali je Řekům, loupili a zabíjeli. Takovou pomoc si Alexius nepřál. Proto je rychle dal přepravit na lodích přes Bospor do Malé Asie, kde byli tito špatně vyzbrojení a nevycvičení nešťastníci hned v prvních bojích pobiti Seldžuky. Petr Amienský po vzoru všech velkých demagogů utekl a skryl se v Cařihradu. Celé to velké dobrodružství křižáckých válek začalo neslavně.

Ale to už se organizovala jiná výprava, tentokrát dobře vyzbrojených rytířů. V srpnu 1096 se vydalo na pochod několik skupin po několika trasách, které se zjara následujícího roku spojily pod Cařihradem v téměř čtyřicetitisícové vojsko. Byli to především normanští rytíři z Normandie, vedení vévodou Robertem Normandským, kteří táhli starou cestou přes Řím. Z Lotrinska vyrážela armáda pod velením vévody Godefroye z Bouillonu, z Flander vedl vojsko Robert, hrabě Flanderský, z jižní Francie vyrazil houf pod velením hraběte Raymonda ze St. Gilles nebo také Toulouského zvaného, v němž velel i papežský legát biskup z Puy, jmenovaný k vojsku papežem Urbanem II. Z jižní Itálie se přeplavili rytíři, většinou normanského původu, vedení Bohemundem Tarentským, z Brindisi a kolem Ochridu táhli k Cařihradu. Nebudeme se zdržovat popisem jejich cest.

Můžeme si dobře představit rozporuplné pocity byzantského císaře Alexia Komnena, když se za hradbami Cařihradu shromažďovalo tak velké vojsko, zvláště když mezi křižáky byl i Bohemund Tarentský, zvaný Vítězný, jenž velel ve výpravě italských Normanů proti Byzanci v letech 1081–1084, porážel byzantské armády a obsadil Soluň i s okolím. Císař se pokusil obrá-